

Воспитание и образование

Головкова М.М.

кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри педагогіки і педагогічної
майстерності Мелітопольського державного
педагогічного університету імені Богдана Хмельницького

Молочная Ю.О.

магістрантка Мелітопольського
державного педагогічного університету
імені Богдана Хмельницького

ГУМАНІЗАЦІЯ ПЕДАГОГІЧНОГО ПРОЦЕСУ ЯК ВАЖЛИВА УМОВА ГАРМОНІЙНОГО РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ

Ключові слова: принцип гуманізму, гуманізація, авторитарність, співпраця, довір'я, толерантність.

Keywords: principle of humanism, humanization, authoritarianism, cooperation, confidence of, tolerance.

Вступ. Педагогічний процес - це один із суспільних процесів, який охоплює взаємодію педагога і вихованців з метою їх навчання та виховання. Педагогічна наука упродовж тривалого часу намагається визначити найбільш оптимальні механізми взаємодії суб'єктів для досягнення зазначеного результату. Особливо важливою є зазначена проблема на етапі переходу від репродуктивної до нової, продуктивної моделі сучасної освіти. Для наповнення її відповідним змістом актуалізуються наукові розвідки історичного характеру.

Виклад основного матеріалу статті. Питання гуманізації педагогічного процесу завжди було у полі зору педагогічної науки. Різні аспекти окресленої проблеми розглянуто у працях багатьох учених, зокрема, А. Алексюка, Ш.Амонашвілі, Ю.Бабанського,

І.Підласого, О.Савченко та інш.. У світовій педагогічній думці історично склалися різні підходи до розуміння суті взаємодії дорослого і дитини у педагогічному процесі: своєрідне примушування (Платон); управління і нагляд (Й. Гербарт); створення умов для розвитку і росту (Ж .- Ж.Руссо); допомога в житті (Й.Песталоцці); постійний контроль (А.Макаренко); співпраця, радість успіху (В.Сухомлинський). Спираючись на зазначені підходи, педагогічна теорія розвивалася у двох напрямках: авторитарному та гуманістичному . В їх основі - проблема ставлення до природи дитини. З одного боку, любов до дітей, як необхідна умова досягнення поставленої мети, з іншого - покарання як засіб взаємодії вчителя та учнів. Розгляд авторитаризму та гуманізму, на нашу думку, треба розпочинати з визначення значення слова авторитет, що тлумачать як: загальновизнане значення, вплив, поважність; особа, що користується повагою, довір'ям. Науковці вирізняють авторитет раціональний та ірраціональний. Джерелом раціонального є компетентність, в основі ірраціонального - влада над кимось, яка підтримується страхом. Раціональний авторитет вибудовується на рівності між людьми, а відмінність між ними розглядають у рівні знань (освіченості) та майстерності в тій чи іншій діяльності. Ірраціональний авторитет передбачає нерівність, відмінність у цінностях. Отже, авторитарна педагогіка співвідноситься з ірраціональним авторитетом, а гуманістична - з раціональним. Витоки гуманістичної педагогіки, як і авторитарної, сягають часів античності. Давньоримський філософ М. Квінтіліан у праці «Про виховання оратора» стверджував: «Я не схвалюю звички карати дітей фізично. Таке покарання мені здається низьким, характерним тільки для раба, і справедливо вважається жорстокою кривдою для будь - якого віку»[3,с.45]. Ці слова не збігаються за змістом з роздумами давньогрецького філософа Платона, який першим висловився про те,

що покарання - обов'язковий атрибут педагогічного процесу: «Виховання і настанови починаються з перших років існування і продовжуються до кінця життя. Мати і годувальниця, батько і дядько («педагог»), як тільки дитина починає розуміти їх, тільки й дбають про її удосконалення, і якщо дитя підкоряється їм, то це добре, якщо ж ні - то його виправляють з допомогою погроз та побоїв» [3,с.19]. Чільне місце у розвитку гуманістичних засад педагогіки посідає праця французького просвітителя XVIII ст. Ж.- Ж.Руссо «Еміль, або про виховання». Головна думка твору полягає в тому, що правильне ставлення до дитини повинно диктуватися любов'ю до неї, увагою до її інтересів і здібностей. Просвітитель сформулював три умови, які вивищують людину як розумну істоту: співчуття іншим, допомога іншим, відкритість для добра. Гуманізм у педагогічному вченні Ж.- Ж. Руссо - це організація взаємин з дитиною на основі добрих з нею стосунків, без застосування покарання як педагогічного методу. Гуманістичні ідеї Ж.- Ж. Руссо були сприйняті і розвинені видатними педагогами світу: А. Дістервегом, Й. Песталоцці. Філософську основу національної української педагогіки становлять праці Г. Сковороди та П.Юркевича - виразників ідей гуманізму і просвітництва. Педагогіка Г.Сковороди - це педагогіка співпраці, партнерства, толерантності, про яку у вітчизняній теорії і практиці активно заговорили у 90- ті роки XX ст.. Г.Сковорода вважав, що кожна людина від природи наділена найкращими людськими рисами, але не всі пізнають їх у собі і не розвивають, справа наставника - достукатися до серця вихованця, посилити розвиток природних спроможностей через виховання, бо саме воно сприяє формуванню «істинної» людини [3,с.171]. Свого часу професор Київської духовної академії П.Юркевич зазначав, що тільки ті зовнішні подразники викликають позитивні відгуки внутрішнього світу людини, які поєднані з сердечним (душевним) ставленням до

людини. Ця теза актуальна й досі і підтверджує необхідність переважання у педагогічному процесі таких емоційних переживань, які здатні позитивно впливати на якість та інтенсивність навчальної діяльності учнів. Аналіз педагогічної спадщини, просвітницької діяльності багатьох українських вчених, педагогів, письменників, громадських діячів XIX століття: С.Васильченка, О.Духновича, М.Драгоманова, Х.Алчевської, С.Миропольського, М.Корфа, М.Пирогова та інших, свідчить про те, що ідея гуманізації навчання та виховання одержала підтримку в прогресивних педагогічних колах й перетворилася на певну теоретичну концепцію. В процесі дослідження виявлено, що основу гуманістичної концепції другої половини XIX століття складали принципи, які стверджує гуманістична педагогіка: принцип поваги до особистості дитини і вчителя, як головних дійових осіб педагогічного процесу; врахування вроджених якостей і здібностей учня; індивідуалізація процесу навчання; врахування вікових особливостей розвитку організму і психіки дитини; повага до права людини самій здійснювати свій життєвий і професійний вибір. Цікавими, на наш погляд, є маловідомі теоретичні ідеї та досвід практично - методичної роботи педагога, вихователя, практика С.Миропольського. Притаманна С.Миропольському гуманістична ціннісна орієнтація педагогічних поглядів дозволила вченому стверджувати, що головною метою виховання й освіти є формування людини як особистості, гармонійний розвиток всіх здібностей і талантів дітей, створення умов для різнобічного розвитку й саморозвитку особистості учня; виховання в нього почуття власної гідності та утвердження самоповаги; формування моральних переконань, волі, почуття громадської відповідальності й усвідомлення необхідності самовиховання. Гуманізм С.Миропольського визначає, перш за все, розуміння високого призначення дитини. У праці «Дидактические очерки» він розкрив сутність гуманного підходу до здійснення завдань навчально-виховного процесу: любов і повага до дитини; право дитини на освіту, любов батьків і вчителів; оптимізм

вчителів і батьків, глибока віра у силу і можливості дитини; організація вірного виховання для розкриття сил, здібностей, позитивних якостей дитини; турбота про всебічний розвиток дитини, умови навчальної праці; створення методик, які з легкістю, з «вірним успіхом» і «надійно» здійснять процес навчання, ретельний вибір методів виховання; організація «належного тону» навчання, наявність у вчителя педагогічної майстерності (вмінь володіти собою, педагогічного такту), співдружність вчителів між собою і з учнями; підготовка навчальних посібників, підручників, що відповідають дитячій природі; загальна і спеціальна підготовка вчителя до роботи в «гуманній виховуючій школі» [1,с.58-68]. С.Миропольський вважав однією з найважливіших умов гуманного виховання розумну вимогливість до дитини з боку вчителя. Він, як і його співвітчизники, закликав вчителів з любов'ю та повагою відноситися до особистості дитини: «Любіть дитину та навчайте її ... Перед вами ... «людина», пам'ятайте це і шануйте її» [2,с.46]. Процес гуманізації навчання і виховання, стверджував педагог, залежить передусім від учителя. Йому належить провідна роль в удосконаленні роботи школи. Школа стане новою, стверджував вчений, коли в ній працюватимуть нові люди, нові вчителі, яким притаманна гуманність, що виражається через найглибші людські почуття, повагу, вимогливість і любов до учнів, бажання і вміння виховувати і навчати їх, розвивати, стимулювати дитячо-учнівську самостійність, ініціативу, активність і творчість. Гуманізація - це щасливе навчання дитини в школі, щоденна радість, повага до її особистості, гідності, величезне довір'я до неї.

Висновки. Основною характеристикою гуманізму з усіма його видозмінами в історичному розвитку була і залишається людяність. В процесі дослідження виявлено специфіку гуманістичної спрямованості педагогічних поглядів видатних педагогів. Гуманістичні педагогічні погляди вчених включають традиційні для гуманної педагогіки принципи: глибока любов до дітей, визнання за дитиною особистості, індивідуальності, визнання

розкриття природних обдарувань і здібностей дитини головною метою виховання. Принцип гуманізму завжди був провідним у педагогічній теорії і в організації практики виховання і навчання. Аналіз літератури з означеної проблеми дозволяє зробити висновок про те, що в авторитарній педагогіці тільки дорослий визначає, що є для дитини благом, він визначає закони і норми поведінки, розглядає вихованця винятково як об'єкт педагогічного процесу. В гуманістичній педагогіці особистість вихованця - це одночасно і об'єкт, і суб'єкт педагогічного процесу, у якому він сам на основі співпраці з педагогом визначає мету, своє призначення в житті. Гуманізм педагогічного процесу - це насамперед його гуманна мета, зміст; це гуманізм міжособистісних стосунків у його організації; це гуманні форми і засоби взаємодії учителя та учня (вихователя та вихованців, дорослого й дитини); насамкінець це результат педагогічного процесу - особистість, яка характеризується гуманними цінностями та гуманістичною спрямованістю. Аналіз історичних підходів до визначення гуманізму, на наш погляд, дозволяє встановити значущість, цінність думок, пропозицій, рекомендацій, висловлених педагогами.

Література:

1. Миропольский С.И. Дидактические очерки. Ученик и воспитывающее обучение в народной школе /С.И. Миропольский. -Спб.; Изд.И.Скороходова.- 1890.-272с.
2. Миропольский С.И. Школа и общество. Частная Харьковская женская воскресная школа/ С.И. Миропольский. - Спб.;Тип. И.Скороходова, 1882. - 207 с.
3. Хрестоматия по истории зарубежной педагогики / Сост. А. И. Пискунов. - М.,1981. – 387 с.